

УДК 330.341.1:334.716

Мацко Н.Г.

аспірант кафедри економіки підприємств
Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій
Одеського національного політехнічного університету

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто питання сутності та розвитку виробничого потенціалу підприємства. З метою досягнення високого технологічного та якісного рівня продукції обґрунтовано необхідність побудови системи управління виробничим потенціалом та основні етапи такої системи. Визначено показники оцінки техніко-технологічного потенціалу підприємства за виробничим, фінансовим та технологічним напрямками.

Ключові слова: виробничий потенціал, техніко-технологічний потенціал, управління розвитком потенціалу, оцінка потенціалу, діагностика техніко-технологічного потенціалу, інноваційна основа оновлення.

Мацко Н.Г. УПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕМ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены вопросы сущности и развития производственного потенциала предприятия. С целью достижения высокого технологического и качественного уровня продукции обоснована необходимость построения системы управления производственным потенциалом и основные этапы такой системы. Определены показатели оценки технико-технологического потенциала предприятия по производственному, финансовому и технологическому направлениям.

Ключевые слова: производственный потенциал, технико-технологический потенциал, управление развитием потенциала, оценка потенциала, диагностика технико-технологического потенциала, инновационная основа обновления.

Matsko N.G. DEVELOPMENT MANAGEMENT OF PRODUCTION POTENTIAL OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE

In the article are considered questions of essence and development of industrial potential of the enterprise. With the aim of achieving a high technological and quality level of products, the necessity of building a production capacity management system and the main stages of such a system are justified. There are determined the indicators of the evaluation of the technical and technological potential of the enterprise in the production, financial and technological areas.

Keywords: production potential, technical and technological potential, management capacity building, assessment of potential, diagnosis of technical and technological potential, innovative basis update.

Постановка проблеми. Потреба у виході промислових підприємств із кризового стану зумовлює формування інноваційного типу розвитку, що забезпечить ефективне функціонування та підвищення конкурентних позицій. Під інноваційним типом розвитку слід розуміти розширення сфери діяльності у напрямку виробництва продукції з високим рівнем доданої вартості, яка є джерелом формування ВВП країни. Впровадження інновацій на промислових підприємствах, зокрема технологічних, є економіко-формуючим процесом та головним чинником економічного розвитку. Сучасний стан промисловості країни, що характеризується значним рівнем фізичного та морального зносу і, одночасно, низьким рівнем фінансування, ускладнює переорієнтацію економіки на інтенсивний шлях розвитку.

Ефективне функціонування промислового підприємства в сучасних умовах господарювання, що характеризуються нестабільністю та невизначеністю, неможливе без нарощування виробничого потенціалу підприємства на інноваційній основі. У зв'язку з цим, постає питання управління розвитком виробничого потенціалу підприємства. При цьому, виробничий потенціал слід розглядати не тільки як здатність провадити продукцію певного складу, технічного та якісного рівня, але і як систему, що сприяє динамічному зростанню такої здатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням поняття та розвитку виробничого потенціалу промислового підприємства, методологічних аспектів управління виробничим потенціалом, проблемам фінансування присвятили свою увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: О.В. Ареф'єва, Є.А. Бельтюков, О.Л. Горяча, М.М. Егоров, В.Е. Кантор, О.В. Коренков, Касьянова Н.В., Ю.Г. Левченко, Р.О. Толпежников та ін. Різні підходи до визначення

особливостей розвитку виробничого потенціалу, його чинників впливу зумовлюють подальші дослідження, особливо в умовах динамічних змін внутрішнього та зовнішнього середовищ господарювання промислових підприємств.

Метою дослідження є визначення сутності поняття та управління виробничим потенціалом підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне функціонування промислових підприємств забезпечується високим рівнем використання виробничого потенціалу, що згідно Словника економічних термінів трактується як: 1) реальний обсяг продукції, який можливо зробити при повному використанні наявних ресурсів, 2) наявні та потенційні можливості виробництва, наявність факторів виробництва, забезпеченість його визначальними видами ресурсів [1].

Усі характерні риси виробничого потенціалу промислового підприємства можна класифікувати за наступними ознаками: внутрішні засоби й особливості структури, якісні характеристики, соціально-економічні відмінності. До структурних особливостей варто віднести цілісність, складність, взаємозамінність елементів, їхній взаємозв'язок і взаємодію. Якісними характеристиками можна вважати здатність елементів потенціалу до сприйняття досягнення науково-технічного прогресу, гнучкість, потужність економічного потенціалу. Соціально-економічні відмінності полягають у класовому характері і здатності мати потужність [2, с. 25].

Для забезпечення ефективності процесів формування та нарощування виробничого потенціалу підприємства постає необхідність у виділенні складових, визначення значимості кожної з них і встановлення взаємозв'язків між ними. У зв'язку з цим слід виділити дві основні складові виробничого потенціалу:

Таблиця 1

Показники діагностики техніко-технологічного потенціалу

Метод оцінки і діагностування	Показники
Оцінювання потенціалу за допомогою індикаторів техніко-технологічної складової економічної безпеки	1) темп відновлення ОВФ; реальний рівень завантаження виробничих потужностей; 2) ступінь зношування ОВФ; 3) фондовіддача; 4) фондоозброєність; 5) частка НДДКР у загальному обсязі робіт; 6) продуктивність праці; 7) коефіцієнт еластичності
Оцінка ТТП високотехнологічного підприємства	1) вартісна оцінка ТТП високотехнологічного підприємства; 2) віддача активів ТТП підприємства; 3) вартість активів, що формують техніко-технологічний потенціал підприємства; 4) коефіцієнт стану активів техніко-технологічного потенціалу; 5) показник відносного приросту (зниження) ТТП підприємства
Оцінка механізмів та обладнання як основи ТТП	1) повна собівартість об'єкта; 2) відновлювальна вартість об'єкта оцінки; 3) базова вартість об'єкта
Моніторинг системи кількісних і якісних показників економічної безпеки на рівні підприємства	1) індикатори економічної безпеки; 2) показники фактичного стану виробництва
Оцінювання ТТП через вартість технології та рівень технології	1) вартість технології виробництва; 2) рівень технології звітного року в грошовому еквіваленті

– потенціал виробничих фондів, що складається з потенціалу: землі та природно-кліматичних ресурсів; основних та оборотних фондів; нематеріальних активів; логістичного потенціалу;

– потенціал промислово-виробничого персоналу.

В перспективі сталого економічного розвитку важливе значення має орієнтація підприємств на ресурсозберігаючий тип розвитку. Ефективності такої економіки залежить від рівня техніко-технологічної бази підприємства.

Виробничий потенціал – це система, складові якої носять взаємозалежний та взаємозамінний характер та виконують різні функції з метою досягнення цілей розвитку підприємства.

В якості однієї з форм взаємозамінності елементів виробничого потенціалу варто розглядати заощадження виробничих ресурсів у результаті застосування нового обладнання, технології, енергії, інформаційних ресурсів і методів організації керування і виробництва. При цьому ступінь альтернативності непостійний і залежить від економічної ситуації, рівня розвитку виробничого потенціалу, особливостей господарської системи [2, с. 24]. Взаємозамінність елементів виробничого потенціалу можлива лише за умов збалансованості цих елементів.

Побудова ефективної системи управління виробничим потенціалом підприємства є основою для якісного його нарощування. В таку систему слід включати наступні етапи: планування, організація, моніторинг, за необхідності, подальше корегування принципів, методів, цілей та завдань, щодо управління виробничим потенціалом з урахуванням динаміки змін внутрішнього та зовнішнього середовищ. До основних завдань управління виробничим потенціалом підприємства слід віднести зростання потенціалу та підвищення ефективності використання вже існуючого потенціалу.

Етап планування необхідний для аналізу фактичних резервів, наявних ресурсів та потенційних можливостей. Отримані дані є основою організації процесу управління, для якого необхідно провести оцінку виробничого потенціалу підприємства.

Основними завданнями оцінки потенціалу підприємства є:

– розгляд особливостей виробничої діяльності підприємства;

– узагальнення та систематизація знань для забезпечення ефективного управління підприємством;

– підготовка і обґрунтування конкретних практичних заходів для підвищення ефективності використання техніко-технологічного потенціалу підприємства в конкретних умовах господарювання [3, с. 206].

Вітчизняними та іноземними науковцями запропоновано наступні підходи до діагностики техніко-технологічного потенціалу, який є основою виробничого потенціалу підприємства:

– оцінка потенціалу за допомогою індикаторів техніко-технологічної складової економічної безпеки (індикаторний метод оцінки потенціалу);

– оцінка техніко-технологічного потенціалу високотехнологічного підприємства (комплексний метод оцінки потенціалу);

– оцінка техніко-технологічного потенціалу через оцінку механізмів і обладнання як основи техніко-технологічного потенціалу (критеріальний метод);

– моніторинг системи кількісних і якісних показників економічної безпеки на рівні підприємства (комплексний метод оцінки);

– оцінка техніко-технологічного потенціалу через вартість технології і технологічну функцію (комплексний метод оцінки).

Ці методики дозволяють проаналізувати виробничі, фінансові та технологічні групи показників [4, с. 267-268].

Таблиця 2

Показники діагностики техніко-технологічного потенціалу

Показники	Формула розрахунку
Виробнича можливість випускати в даний момент продукцію інноваційного рівня (ТТП) [5, с. 19], грн./од. часу	$P_{\tau\tau} = \sum_{j=1}^r (V_j * B_j)$
Віддача активів ТТП підприємства [5, с. 20], грн./грн.-од. часу	$F_{ap} = \frac{P_{\tau\tau}}{C_{ap}}$
Коефіцієнт стану активів ТТП [5, с. 20], %	$k_c = \frac{C_{нн}}{C_{оф}} * 100 \%$
де r – число видів продукції, що виробляються підприємством, од.; V_j – виробнича можливість підприємства по випуску інноваційної продукції типу j, грн. / од. часу; B_j – булева перемінна: $B_j = 1$, якщо продукція типу j є інноваційною (її рівень не нижче обумовленого інноваційного рівня); $B_j = 0$, якщо інноваційний рівень даного типу продукції нижче обумовленого; C_{ap} – вартість активів, що формують ТТП підприємства, грн.; $C_{оф}$ – вартість ОВФ, що формують ТТП підприємства, грн.; $C_{нн}$ – вартість нематеріальних активів (програмних продуктів, патентів, ліцензій, «ноу-хау» і т. ін.), що формують ТТП підприємства, грн.	

У таблиці 1 систематизовано показники техніко-технологічного потенціалу підприємства за методом оцінки та діагностування (табл. 1).

Застосування усього комплексу показників потребує великої кількості часу та глибокого вивчення матеріалу. Тому, для швидкого та своєчасного прийняття управлінського рішення передбачається використання лише трьох показників, що формують діагностику техніко-технологічного потенціалу та охоплюють усі його напрямки оцінки (виробничий, фінансовий, технологічний) (табл. 2).

Даний варіант діагностики є найбільш доцільним за умови недостатності часу для освоєння та вивчення всього комплексу показників оцінки техніко-технологічного потенціалу підприємства. Разом з тим діагностика дає можливість дослідити динаміку показників, своєчасно виявити відхилення від плану та робити прогноз на майбутні періоди.

Моніторинг та, за необхідності, корегування є завершальними етапами процесу управління виробничим потенціалом, що дозволяє отримати дані про ефективність його використання.

Нарощування та активізація виробничого потенціалу стають основою збільшення конкурентних переваг підприємства. Для ефективного використання виробничого потенціалу необхідна своєчасна та достовірна оцінка показників його діагностики та динаміки змін.

Слід зазначити, що управління розвитком і використання виробничого потенціалу підприємства задля досягнення певних стратегічних цілей є серією систематичних взаємопов'язаних дій, а не одноразовим процесом. Разом з тим організаційно-економічний механізм управління виробничим потенціалом повинен діяти як в короткостроковій перспективі, так і в довгостроковій. Різноманіття факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ та методів впливу на них зумовлюють необхідність дотримання принципів системності та комплексності при виборі механізму управління, що дозволить отримати оптимальний результат від впливу на об'єкт управління.

Комплексний підхід до розгляду виробничого потенціалу промислового підприємства вимагає:

- виділення технологічного елементу як профілюючого;
- визначення критеріїв, що дозволяють дати оцінку поточному стану даного компонента;
- визначення рівня впливу (залежності) критеріїв профілюючого компонента від інших компонентів;
- розробці методів розрахунку конкретних показників і визначенні їх нормативних значень;
- визначення джерел фінансування проектів модернізації як зовнішнього, внутрішнього або комплексного фактору.

Реалізація стратегії інноваційного оновлення матеріально-технічної бази виробництва вимагає кваліфікованого вибору стратегічних пріоритетів і вироблення ефективного механізму їх здійснення. Основними напрямками стратегії можуть бути оцінка техніко-технологічних потреб виробництва, визначення ефективних ринкових ніш, технологічного рівня, перспективної конкурентоспроможності інноваційних продуктів і засобів виробництва; наявність вітчизняних наукових розробок, винаходів; рівень соціально- економічної ефективності інноваційних продуктів і технологій [6, с. 99].

В залежності від фінансового стану та стратегічних цілей підприємство може або підтримувати існуючий техніко-технологічний стан на певному рівні, або перейти на шлях розвитку через впровадження новацій, зокрема технологічних.

До підтримки техніко-технологічної бази відносяться: капітальний ремонт устаткування; заміна

спрацьованого устаткування новим такого самого технічного рівня; технічне доозброєння підприємства; заміна окремих вузлів та деталей обладнання. До розвитку техніко-технологічної бази, відносяться: модернізація; технічне переозброєння; реконструкція; розширення; нове будівництво [7, с. 30].

Система менеджменту підприємства, що орієнтована на розвиток техніко-технологічної бази, вирішує такі важливі завдання, як: постійне оновлення асортименту продукції; оновлення і створення нових виробничих систем; нарощування ефективності виробничо-збутової діяльності [8].

Перехід на новітні технології значно підвищує продуктивність праці та якість продукції, ніж удосконалення техніки при існуючій технології, знижує вхідні виробництва та дозволяє більш функціонально використовувати сировину, економити на масштабах і ефективно використовувати капітальні вкладення. Існує чіткий взаємозв'язок між розвитком техніки і технологій. Завдяки технології визначається якому напрямку буде розвиватися техніка. У свою чергу, саме за допомогою відповідної техніки можна впровадити нові технологічні процеси. Тому, розвиток технології та розвиток техніки повинні взаємоумовлюватися [9, с. 40].

Необхідність підвищення рівня техніко-технологічної складової потенціалу промислових підприємств зумовлена рядом причин технологічного, економічного та організаційного характеру. Застарілі техніка та технології обмежують випуск нової або з поліпшеними властивостями продукції, що, в свою чергу, є чинником низьких конкурентних позицій підприємства. В умовах низьких інвестиційних можливостей необхідно значно активізувати пошук джерел фінансування. Разом з тим необхідно забезпечити системний підхід до процесу управління та підвищення рівня кваліфікації робітників підприємства

Результатами здійснення завдань інноваційно-орієнтованої стратегії підприємства є випуск нової або значно удосконаленої продукції, освоєння нових ринків збуту, підвищення конкурентних позицій та покращення фінансових результатів підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Виробничий потенціал слід розглядати як систему, що сприяє зростанню здатності підприємства провадити продукцію високого технологічного та якісного рівня. Певний рівень виробничого потенціалу формується зі створенням підприємства. Це впливає на динаміку зміни нарощування потенціалу на інноваційній основі. Між рівнем початкового виробничого потенціалу та прогнозованим рівнем існує пряма залежність: високий рівень техніко-технологічної бази при створенні підприємства дає можливість впровадження радикальних технологічних інновацій.

Якісне нарощування виробничого потенціалу неможливе без впровадження ефективності системи управління. У зв'язку з цим постає необхідність оцінки техніко-технологічного потенціалу підприємства, який є основою виробничого. Така оцінка проводиться з метою виявлення можливих перспектив розвитку та вдосконалення підприємства. Необхідно звернути увагу на важливість та необхідність моніторингу змін техніко-технологічної складової потенціалу для забезпечення вчасного реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ekonomiks.net.ua>.

2. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства: формування та використання.. 2-ге вид. перероб. та доп. [текст]: підручник / Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, В. В. Морєва, О. В. Беякова, О. Б. Балакай – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 248 с.
3. Коверга С. В. Ефективність діагностики техніко-технологічного потенціалу машинобудівного підприємства / С. В. Коверга, О. С. Передерєєва, С. П. Кузьменко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4(2). – С. 205 – 209;
4. Передерєєва О. С. Методичні підходи до оцінки економічної складової техніко-технологічного потенціалу промислового підприємства / О. С. Передерєєва // Економіка промисловості. – 2012. – № 1–2. – С. 267–269.
5. Оцінка техніко-технологічного потенціалу високотехнологічного підприємства / Ф.І. Євдокимов, В.П. Лисяков // Економіка пром-сті. – 2005. – № 3. – С. 17-21. – Бібліогр.: 7 назв. – укр.7.
6. Дмитрук, О. Я. Технічне оновлення як складова розширеного відтворення підприємств машинобудівного комплексу в умовах інтеграції / О. Я. Дмитрук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 2, т. 1. – С. 97 – 100.
7. Шевлюга О. Г. Організаційно-економічні засади управління техніко-технологічним розвитком машинобудівного підприємства: дис. канд. ек. наук: 08.00.04 / Шевлюга О. Г. – Суми, 2015. – 212 с.
8. Кисловська Є. Л. Управління техніко-технологічною базою підприємства [Електронний ресурс] / Є. Л. Кисловська // КНЕУ – Режим доступу до ресурсу: https://kneu.edu.ua/userfiles/conf_26290314/6/Kislovska.doc.
9. Біла Г. І. Технологічне оновлення машинобудування на інноваційній основі / Г. І. Біла, І. Б. Хома // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики». – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – С. 39–41.

УДК 65.015:001.8

Мовилэ И.В.

*доктор экономических наук,
доцент кафедры экономических наук
Бэлцкого государственного университета
имени Алеку Руссо*

ОБОСНОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА И ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА НА ОСНОВЕ СИСТЕМНО-ИНТЕГРАЦИОННОГО ПОДХОДА

В статье рассмотрен системный подход и обоснован системно-интеграционный подход, применительно к исследованию стратегического менеджмента человеческого капитала. Необходимость использования системно-интеграционного подхода обуславливается наличием трех основных уровней стратегического управления, каждый из которых рассматривается как отдельная система, с присущими им тенденциями и закономерностями развития. Интеграция управления от одной системы к другой системе или множеству систем придает процессу принятия решений особый характер, который, по мнению автора, характеризуется системно-интеграционным подходом.

Ключевые слова: системный подход, стратегический менеджмент, человеческий капитал, свойства систем, развитие систем, интеграция систем.

Мовилэ И.В. ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ОСНОВІ СИСТЕМНО-ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

У статті розглянуто системний підхід і обгрунтований системно-інтеграційний підхід, стосовно до дослідження стратегічного менеджменту людського капіталу. Необхідність використання системно-інтеграційного підходу обумовлюється наявністю трьох основних рівнів стратегічного управління, кожен з яких розглядається як окрема система, з притаманними їм тенденціями і закономірностями розвитку. Інтеграція управління від однієї системи до іншої системи або безлічі систем надає процесу прийняття рішень особливий характер, який, на думку автора, характеризується системно-інтеграційним підходом.

Ключові слова: системний підхід, стратегічний менеджмент, людський капітал, властивості систем, розвиток систем, інтеграція систем.

Movila I.V. THE SUBSTANTIATION OF STRATEGIC MANAGEMENT RESEARCH METHODOLOGY AND THE FORMATION OF HUMAN CAPITAL BASED ON THE SYSTEM-INTEGRATION APPROACH

The article examines the system approach and substantiates the system-integration approach with reference to the study of strategic management of the human capital. The need to use the system integration approach is conditioned by the existence of three main levels of strategic management, each of which is viewed as a separate system, with its inherent tendencies and patterns of development. The integration of management from one system to another system or to a multitude of systems gives the decision-making process a special character, which, in the author's opinion, is characterized by a system-integration approach.

Keywords: system approach, strategic management, human capital, system properties, system development, system integration.

Постановка проблеми. Стратегическое управление человеческим капиталом на трех уровнях управления (макро-, мезо-, микроуровень) представляет собой сложный, многофункциональный механизм управления, который, по нашему мнению, необходимо исследовать используя системно-интеграционный подход. Обоснованием является представление уровней стратегического управления как единой системы, закономерности развития и тенденция

перехода от одного уровня управления к другому, а также функциональные зависимости, приводящие к изменению параметров одного уровня, вследствие изменения параметров другого уровня. Интеграция управления от одной системы к другой системе или множеству систем придает процессу принятия решений особый характер, который выходит за рамки системного подхода. Очевидно, что стратегический менеджмент как управленческая функция интегри-